

EL LLENGUATGE

L'esquena

Com és ben sabut, el nombre gramatical —singular o plural— no sempre correspon al nombre lògic. Hi corresponen en la immensa majoria dels casos, és clar, però en alguns d'ells, especialment quan es tracta de frases fetes, el nombre gramatical ve sovint determinat per l'ús idiomàtic, que pot obeir, això sí, a raons o consideracions psicològiques, a vegades molt subtils.

En el cas de les frases fetes o locucions formades amb els noms que designen parts del cos humà, com *cap, cara, nas, ull, orella, boca, mà, peu*, etc., aquests noms revesteixen generalment la forma del singular quan designen una part del cos única, com *cap, cara* o *nas*, i la forma del plural quan en designen una de doble o múltiple, com *ull, mà, peu, dent* o *orella*. Diem, així, *de cap, treure la cara, un pam de nas, però a ulls clucs, tenir les mans foradades, de cap a peus, armat fins a les dents, veure's les orelles*. Però no ens manquen pas els exemples contraris a aquesta idea lògica: *la porta pels nassos, fer a mà, anar a peu, tenir bon ull, veure una cosa de bon ull, a ull nu*, etc.

Pel que fa a les locucions i modismes formats amb el substantiu *esquena*, observem que en tots ells, els que coneixem d'un ús vivíssim i constant en el llenguatge col·loquial i que recullen els diccionaris, aquest nom revesteix la forma del singular, d'acord amb la idea lògica, car, com tothom sap, només tenim una *esquena*: *caure d'esquena, parar l'esquena, viure amb l'esquena dreta, tenir un os a l'esquena, tirar-s'ho tot a*

l'esquena. Diem que, sense influències estranyes, aquest ús del mot *esquena* en singular no coneix vacil·lacions. Però, és clar, les influències estranyes existeixen i és sovint en la llengua escrita —en textos que haurien d'ésser revisats amb el màxim de rigor— on les podem observar. Així, acabem de llegir, en un d'aquests textos, «no han de quedar d'esquenes a les aportacions d'altres ciències». Sembla evident que el model del qual hom no s'ha sabut desempallegar en la redacció d'aquesta frase és la locució castellana «de espaldas». Hom s'ha limitat a tenir en compte que el nostre equivalent de «espaldas» és *esquena*, però ha oblidat el nom gramatical que ha de revestir sempre aquest nom en totes les locucions. En canvi, en certes locucions amb el nom *espatlla*, aquest nom pot usar-se indistintament en singular i en plural.

Albert Jané